

Marieme Helie – Lucas/Marieme Heli-Lukas
**Kako leвица i organizacije za ljudska prava reaguju na muslimanski
fundamentalizam?**

sreda, 13. maj 2015. godine u 17h
u prostorijama Žena u crnom
prisutno 33 osoba

(*Marieme Heli-Lukas* – alžirska sociološkinja, terapeutkinja i feministička aktivistkinja. Osnivačica međunarodne mreže *Žene koje žive pod muslimanskim zakonima/WLUML*. Osnivačica i koordinatorka grupe *Sekularizam je žensko pitanje/SIAWI*. Autorka je brojnih kritičkih članaka i tekstova o pogubnom i razornom delovanju muslimanskog fundamentalizma, sa posebnim osvrtom na njegov katastrofalni uticaj na ljudska prava žena.)

Rezime

Govoreći o odnosu levice, i organizacija ljudskih prava prema muslimanskom fundamentalizmu, Marieme Heli-Lukas je naglasila da je usvajanje "jezika neprijatelja", a samim tim i pristajanje na koncepte istog tog neprijatelja, onemogućilo da leвица sagleda prave razloge rasta i prirodu fundamentalističkih pokreta. Ona je u više navrata podsetila da je priroda verskog fundamentalizma zapravo "rasizam i ksenofobija", da su ti pokreti vrlo slični fašističkim, i da se, prema svojoj praksi, nikako ne mogu ubrojati u "antiimperijalističke pokrete" iako njihova retorika može na to da podseća. Njihova praksa, kako je rekla Marieme Heli-Lukas, jeste prokapitalistička i oni su, kada se izbegne "patos verskih razlika", zapravo politički pokret ekstremne desnice, i samo ih tako se mora i posmatrati. Ona je ocenila da je propust levice u Alžiru bilo upravo to što nije dobro analizirala pravu prirodu fundamentalističkog pokret koji se borio protiv, tada evidentno nedemokratskog režima) početkom devedestih godina prošlog veka), ali prema njenim rečima "ne možemo se sa fašistima boriti protiv nepravde".

Kao ilustraciju usvajanja jezika neprijatelja, i loše levičarske savesti u samoj Evropi, Marieme Heli Lukas je navela primer Egipćanina u Parizu koji će svejedno "doživeti rasizam, bez obzira da li je egipatski hrišćanin ili musliman". Pristajanje levice na buržoasko sagledavanje Drugog kao monolitne, neizdiferencirane zajednice, pravi veliki problem aktivistima i aktivistkinjama iz muslimanskih zemalja koji nisu vernici, ili veruju u nešto sasvim deseto. Istovremeno, iz takvog stava, leвица je nesklona da zaista vidi ko jeste žrtva, ili ko je potlačen, poput žena pod muslimanskim zakonima.

Ona je navela, da podršku ženama, i njihovoj borbi za sekularnu državu u muslimanskim zemljama, jedino sa razumevanjem i potpuno daje feministički pokret, dok leвица ne razume, ili neće da razume sve odnose moći, a organizacije ljudskih prava uopšte ne podržavaju njihovu borbu.

Predavanje

Počecu sa ubistvima crtača lista "Šarli Ebdo" u Parizu. Bilo je mnogo komentara u celom svetu, pre svega da je "pogrešno ubijati... ALI...". Zadržacu se na tome "ali". Dakle, "ali oni su

znali, ali oni su ovo tražili, ali oni su to zaslužili," i na kraju, "ali su oni bili rasisti, islamofobični". Vidite tu gradaciju.

Dakle, ovi crtači, antifundamentalisti, antifašisti, bili su naši antikolonijalni saveznici, oni su crtali stripove koji su ismevali kolonijaliste. Oni su pre ovog časopisa, takođe objavili u časopisima "Okovani patak" i "Humanist", komunističkim i anarhističkim časopisima. Zapisala sam za vas nazive samih stripova koji su izašli, da bi ste znali. Ti su: verski fundamentalizam, privatne škole, saobraćajne nesreće, podizanje cena, internet. Crtali su praktično o svemu - bogati, siromašni, crkva, samoubistva... arapsko proleće, bog, pedofilija, kraj sveta, i tako dalje. Strašno je da bilo ko te ljude naziva rasistima, a još strašnije da kaže da su sami oni krivi. Oni su se bavili svim temama, i svakako nije tačno da su se bavili samo islamskim fundamentalizmom. Te reakcije pokazuju bazično nerazumevanje onoga što se dešava u svetu. Nama, koji smo proživeli ovaj proces, lako je da vidimo šta fundamentalisti danas rade, jer oni što su nekada radili u Alžiru, sada rade u Francuskoj i Velikoj Britaniji.

Dakle, da se podsetimo, nezavisnost Alžira je dobijena 1962. godine, tada je oslobođen od francuske okupacije koja je trajala 162 godine. Kroz te prve tri decenije, oni su radili na islamizaciji zakona koje se tiču porodice. Ženama je bilo zabranjeno da rade kao sutkinje, zabranjivali su sadržaje u obrazovnom sistemu poput predavanja o evoluciji, sadržaje za koje su smatrali da nisu u skladu sa islamom. Pokušavali su da utiču ne samo na pravni sistem, već na društvo uopšte. Na primer, u 5 popodne su zaključavali studentske domove kako ne bi žene mogle da se vrate, i bilo je puno nasilja, fizičkog, nad ženama.

Od '90. ih godina XX veka počinje ono što smo nazivale "rat protiv civilnog stanovništva" i dobro je što je tu terminologiju preuzeo i Ženski sud. Od tada pa nadalje su najavljivali koje će kategorije stanovništva napadati, ubijati - napadali ih, i potom preuzimali odgovornost za te napade i ubistva. To su bili, ovim redom: intelektualci, umetnici, novinari, stranci, i na kraju - žene. Ako ste stranac možete da se odselite, ako ste intelektualac, novinar ili umetnik, možete promeniti profesiju. Ali ako ste žena, ne možete ništa. To znači da su se prebacili, sa ubistava pojedinaca, na masakre dela populacije, čitavih naselja, silovali žene, odvodili ih.

U Francuskoj danas rade na isti način, kroz zakone, obrazovni sistem. U školama zabranjuju biologiju, umetnost, sportove i slično. Oni, fundamentalisti, zahtevaju segregaciju žena, na bazenima, u bolnicima. Kada govorimo o njihovom uticaju na pravni sistem, fundamentalisti su tražili pravo na poništenje braka ako mlada nije nevinna. Dakle, hteli su da uvedu taj pravni presedan da je nevinost uslov za brak. Takođe su zahtevali da se muslimanima ne sme suditi tokom ramazana, tražili restrikcije na oblačenje, poput marama za žene.

U Velikoj Britaniji su uspeli više nego u Francuskoj, tamo ima 300 šerijatskih sudova koji se tretiraju jednako kao i državni sudovi. Nemam precizne cifre, ali veliki broj muslimanskih škola imaju kurikulum podređen islamu, a finansirane su od države VB.

U poslednje dve godine desila su se dva pokušaja uticaja na pravni sistem u Velikoj Britaniji - segregacije žena na Univerzitetu i prihvatanje testamenta po šerijatskom zakonu. Naime, neko telo Univerziteta, ne znam mu ime, je prihvatilo segregaciju za određene škole. Drugi pokušaj izmene zakona je dokument, poslat notarima, koji sadrži upute kako se sastavlja

testament po šerijatu, čime bi nemuslimanski supružnici, ili usvojena deca izgubila prava u procesu nasleđivanja. Borile smo se protiv ovih pokušaja i uspele smo.

Moram da se zahvalim Marijam Namazi iz organizacije "Jedan zakon za sve", koja je organizovala čitave timove ljudi koji su išla baš na ta predavanja koja su bila „odvojena“ i radili na tome da segregacija bude prekinuta.

Želim da stavim ubijanje crtača "Šarli Ebdo" u pravi kontekst, ovaj kontekst. Taj proces, verskog fundamentalizma, u Alžiru je počeo kroz promene pravnog i obrazovnog sistema, da bi eskalirao u masakre stanovništva. Tokom poslednje dve decenije primećujemo pretnje ljudima muslimanskog porekla, kao i napadi, poput prijatelja novinara koji je iz Alžira pobegao u Pariz, da bi ponovo u Parizu doživeo pretnje. To vidimo kao ponavljanje iskistva kroz koje smo prošli u Alžiru, nije još istog inteziteta, ali dolazi.

Ono o čemu hoću da govorim je uloga levice i organizacija ljudskih prava u prenošenju pogrešne poruke. Često se govori o odgovornosti države, ali ne i onih aktera koji nisu država. Takođe, govori se o grupi muslimana, a to su zapravo oni koji se "nisu rodili ovde". Jedan od ovih problematičnih termina je islamofobija, levica je preuzela taj termin, koji su stvorili sami fundamentalisti. Na primer, ako Egipćanin dođe u Pariz, on će doživeti rasizam, bez obzira da li je musliman ili hrišćanin.

Ovaj pokret, islamskih fundamentalista, jeste pokret ekstremne desnice, ima sličnosti sa fašizmom, predstavljen je kao "žrtva", kao pokret protiv kolonijalizma i imperijalizma. Znači, ne radi se u superiornoj rasi, već superiornoj veri, koja ima 'pravo' da eliminiše sve druge. Fundamentalisti zapravo podržavaju kapitalizam, i rešenje za društvene nepravde vide u milosrđu, u humanitarnim organizacijama. Kao i nacisti, mesto žene vide u crkvi, džamiji, kuhinji, pored kolevke.

Postoji veliki propust kod levice da zaista razume prirodu ovog pokreta, kao i kod organizacija ljudskih prava. Mi sada prisustvujemo velikom promašaju, u razumevanju tog fenomena u političkom kontekstu. Naime, tokom decenija, kada smo mi bili (levica) proganjani u Alžiru, azile su u Evropi dobijali zapravo fundamentalisti (koji su takođe bili proganjani u jednom periodu, ali nikada levičari nisu dobijali politički azil).

Hoću da kažem o korišćenju jezika neprijatelja. I ta prva reč je "**muslimani**", to nije rasa, i ne bi trebalo da je koristimo kao univerzalnu reč. Razmislite šta to čini nama nevernicima, mi takođe dobijamo pečat "muslimana" bez obzira u šta zaista verujemo. Postoji istorijski presedan pretvaranja vere u rasu, to su Jevreji. I zato moramo dobro razmisliti kako koristimo jezik.

Druga reč koja me izluđuje je "**islamofobija**", koju su uveli fundamentalisti, a koja bi trebalo da znači da ako ste protiv njih, vi ste protiv islama. Molim vas, ne koristite ove reči, u pitanju je rasizam, i ksenofobija. I to su reči koje bi trebalo da koristimo.

Sledeća reč je **šerijat**. Šerijatski zakon zapravo ne postoji kao jedinstven, zovemo ih muslimanski a ne islamski zakon, jer su ga pisali ljudi, i razlikuju se, od države do države. Na arapskom, šerijat znači "put ka bogu" nikada nije značio ZAKON u punom smislu, niti je

značilo jedinstven put ka bogu. Jedan primer koji bih dala je Bangladeš, po čijem zakonu i žene i muškarci imaju jednaka prava u braku. Takođe, podsetila bih vas da se ne koristi termin "hrišćanski zakon" niti iko misli da postoji jedan jedini hrišćanski zakon. To važi i za islam.

Napravile smo aktivističku knjigu koja upoređuju zakone, od države do države, i kada se uporede, vidi se da fundamentalisti biraju najgore zakone. Oni promovišu razne loše, navodne islamske prakse, koje nikada nisu bile islamske, ili su bile davno upražnjavane, kao što je genitalno sakaćenje žena koje se danas pojavljuje u Sandžaku.

Žensko genitalno sakaćenje je tradicija koja dolazi iz jednog regiona u Egiptu, ali sveštenici to danas predstvaljaju kao islamsku praksu, i u ime islama izvoze loše prakse.

To se povezuje sa problemom koji imamo u Evropi, a to je jačanje desnice. Koja je naravno rasistička, ksenofobna, i protiv muslimana na sve načine. Naša je situacija teška, jer desnica pokušava da otme sekularizam od nas. Danas živim u Indiji i vidim kako i hindu - desnica pokušava da otme ovu ideju sekularizacije. Potrebna nam je pomoć i podrška, jer postoji rizik da budemo viđene kao da sarađujemo sa desnicom. I imamo podršku od feminističkog pokreta, potrebna nam je podrška levice. Od organizacija ljudskih prava nemamo podršku.

Tradicionalno, mi ne želimo da vidimo kada se fundamentalizam uspinje kao ideologija, dok nije kasno. Ne želimo da vidimo znakove upozorenja. Govorili smo "ne, ne u Alžiru, to se ne može desiti kod nas, imamo socijalističku revoluciju". Nismo to htele da vidimo kada su došle žene iz Irana, žene iz Tunisa. Sada te iste znakove upozorenja vidim u Bosni i Hercegovini. Naime, sve to funkcioniše, početno, kroz humanitarne organizacije, koje zbilja pružaju pomoć ljudima kojima je to potrebno, ali istovremno, te organizacije šire fundamentalizam.

Želim, za kraj da vam preporučim dve knjige, jedna je zbornik tekstova koje sam uredila „Borba za sekularizam u Evropi i Severnoj Americi" i bavi se mapiranjem žena muslimanskog porekla koje su radile na pitanju sekularizma. Druga knjiga je Karime Benun "Tvoja fatva ne važi ovde" koja se takođe bavi ženama koje pružaju otpor u državama gde su muslimani i muslimanske većina. U prvoj knjizi, zborniku, nalazi se i tekst koji su napisali Staša (Zajović) i Lino (Veljak).

Razgovor

Lino Veljak: Na koji način desnica preuzima ideje sekularizma?

Marieme: Francuska je sekularna država, i tu sekularnu Francusku treba zaštititi od muslimana, i tako stoji u programu Mari Le Pena. Isto tako, u Indiji isti stvar radi, koja predstavlja hindu zakone kao sekularne zakone.

Miloš Urošević: Na koji način bi definisala femicid, kao ubistva žena od strane muškaraca samo zato što su žene, ili kao ubistva koja država toleriše, odnosno, ne kažnjava počinioce?

Marieme: Ne znam tačno terminologiju, ali ono što mogu da kažem da ako država najavljuje ubistva različitih grupa, i na kraju ubija žene, to je svakako femicid. Kada žene postanu kategorija koja je zakonski definisana kao ona koju treba ubijati, to je femicid.

Staša Zajović: Nedržavni akteri zapravo nikada ne postoje mimo države, postoje zahvaljujući državi. I paravojne formacije, ili ove kao Obraz, ili Dveri kod nas, u Srbiji. Često se dešava da se fašistički pokreti predstavljaju kao žrtve, kao gubitnici tranzicije u Srbiji, slično kao nekada u Alžiru, što, nažalost, deo levece toleriše. Međutim, upravo ti ljudi koji prave profašističke organizacije koje nas napadaju su ili deca ratnih profitera, i nisu antikapitalisti, nisu žrtve. Fundamentalisti nikada nisu napali korporaciju, već napadaju manjine, ranjive. Leвица bi morala da razmisli o tome kako fašisti zloupotrebljavaju ljude i njihovu nesreću. Sada smo čuli od žena po selima u BiH o strahu od vehabija, zabrinjavajući su znaci, i mislim da je običan svet, obične žene pre vide ove opasnosti fundamentalista. One su rekle da su vehabije njihovi prvi neprijatelji. Te žene se inače nalaze u teškoj situaciji, Bošnjakinje koje žive u Republici Srskoj, naprimer, u selu gde su svi muškarci pobijeni u ratu, to su sela udovica. I nemaju baš podršku intelektualne elite. Kao što ni u Srbiji nemaju podršku ljudi koji su žrtva pravoslavnog fundamentalizma i srpskog imperijalizma. Srbija je izgubila sekularni karakter, a u mnogim elementima i teokratska, a to se videlo kad je umro parijarh Pavle. Svaka monoteistička religija može da bude fundamentalistička, tome podleže i budizam.

Dragana: Da li je šerijat muslimanski ili islamski?

Marieme: Važno je da ih ne nazivamo islamskim, jer na primer - u Alžiru zakon dozvoljava poligamiju, a u Tunisu zabranjuje, a oba zakona tvrde da slede Kuran. Tekst u Koranu kaže da muškarac može da ima 4 žene i mnogo konkubina, ukoliko može da ih nahrani, rečeno ekonomskim jezikom, i da ih sve tretira jednako. Mogu se čuti interpretacije, po raspravama u parlamentu, da taj citat iz Korana može da znači da svaka žena može dobiti jednak iznos novca, jednake kuće, ali da ne mogu dobiti jednako ljubavi. Dakle, Kuran poručuje, po nekima, da nije po zakonu da muškarac može da ima više od jedne žene, a svaka interpretacija tvrdi da je jedina ispravna. Znači, ko je to ko može reći da je neka interpretacija istinita, a pri tom, i prakse zakona u državama, koje su raličite - od potpunih prava do potčinjenosti to pokazuju.

Ovo ne važi samo za islam. Ako gledamo hrišćanstvo, Vatikan, Opus Dei ili pokret "teologije oslobođenja" koji se zalaže za pravo žena na abortus, do pomenutog Opus Dei, koji abortus smatra zločinom i grehom.

Kada govorimo o izboru žena, jedan primer je Senegal u kojem su državni i verski zakoni različiti. Moguće je da muškarac obeća ženi da voli samo nju, i da je sa monogamni brak, ali na samoj ceremoniji, on može da javno kaže da je zapravo za poligamni brak, a da žena mora da čuti, i prihvati njegov izbor, i da nema pravo na svoj. Ili na primer, u Velikoj Britaniji žene su prinuđene da idu na šerijatske sudove, koji, podsećam, nisu pravi, ali one podležu pritisku svoje zajednice.

Moramo da imamo u vid da buržoaska demokratija, kakva god da je, ipak dozvoljava raspravu o zakonima. Šerijatski zakoni to nikako ne dozvoljavaju, jer su, navodno, od boga. Moje je pitanje je to - zašto evropske demokratije, u ime poštovanja drugih, ograničavaju prava žena?

Snežana Tabački: Možete li proširiti primedbe na evropsku levicu?

Marieme: Levica u Alžiru, ali i uopšte, stalno se fokusira na odgovornost države. Levica nije prepoznala porast fašizma, nije ga razumela u svojoj analizi. Ono što se desilo u Alžiru, jeste bila pobuna protiv nedemokratske države, ali ne možemo raditi sa onima koji se bune protiv države, ukoliko su fašisti. Možda je važnije da podržimo sindikalne pokrete, kao u Tunisu i Egiptu, ali oni nemaju podršku. Fundamentalistički pokreti su često percipirani kao antiimperijalistički (fundamentalistički) ali zapravo su prokapitalistički.

Veliko je pitanje na koji način možemo da tumačimo kidnapovanje žena i dece kao borbu protiv imperijalizma? Ja to ne razumem, neka mi neko objasni.

Tanja: Pomenuli ste da Velika Britanija ima 300 šerijatskih sudova, da li možemo zaključiti da podršku fundamentalistima daju kapitalističke države?

Marieme: Ovo je kompleksno pitanje, SAD su u jednom momentu finansirale svaki od ovih pokreta, ali to nije dovoljno za objašnjenje, i ne pere od odgovornosti. Svi znamo da su talibani finansirani od strane SAD, ali postavlja se pitanje da li to znači da ja treba da prihvatim ono što talibani rade?! Svi takođe znamo da su SAD izvršile agresiju na Avganistan zbog nafte, ali su govorili da to rade zbog jadnih, potčinjenih žena. Ja ne podržavam nedemokratske metode, ni imperijalizam SAD, kao ni fundamentalizam.

Marijana Stojčić: Postoji sličnost između fundamentalizma i neoliberalizma, a to je prihvatanje hijerarhije, eksploatacije, ne vidim razliku. Gde vidite prostor, čini me se da postoji jaz između levice i feminizma, gde vidite mogućnost da se zbliže?

Marieme: U izveštaju koji se zove "Narudžbina" a koji govori o ratu u Alžiru, u kome je bilo 200.000 žrtava početkom devedesetih. Taj izveštaj je navodio da ako bi islamska grupa FIS došla na vlast, SAD ne bi imao ugrožene ekonomske interese, da će biti pogažena ljudska i ženska prava, ali da to nije problem SAD već unutrašnji problem Alžira. Kada govorimo o komplementarnosti - kada islamski fundamentalisti predlože neki zakon, odmah slično urade i hrišćanski i judaistički predstavnici, i oni zapravo vode zajednice, podržavajući jedne druge, oni na žalost, podržavaju prava jedni drugih a zajednice drže u potčinjenosti.

Da podsetim, tokom devedestih godina i Le Pen i Hajder su davali podršku ovom islamskom frontu.

Jelena Marković: Dogmatska levica često tako reaguje, podržavali su Miloševića svojevremeno.

Marieme: U Indiji, prošle godine, novinar koji je izveštavao o Iranu, pritvoren je samo zato što je kod sebe imao knjige i tekstove na iranskom. No, on je mogao pisati o Iranu jer je

razumeo taj jezik. Ubrzo nakon njegovog privođenja, indijska levica je organizovala protest, i ja sam se takođe priključila. Međutim, desilo se još nešto, što me, ipak, nije iznenadilo. Naime, muslimanske humanitarne organizacije su organizovale autobuse i dovele ljude na protest. Dakle, čovek nije bio branjen kao čovek i novinar, već kao musliman. Bilo je mnogo autobusa, i žene su bile obučene kao da smo u Saudi Arabiji, iako one tako ne hodaju svakodnevno u Indiji.

Priredila: Marija Perković